AKADEEMILISED JULGEOLEKU-UURINGUD SÕJA JA RAHU VAHEL

Maria Mälksoo

Julgeoleku mõiste on mõistagi vanem kui julgeoleku akadeemiline uurimine. Klassikalises tähenduses tähistab julgeolek vabadust hirmust, teatavat muretuse või rahu seisundit (lad. *securus*). Julgeoleku kahepooluseline loomus on peegeldunud ka akadeemilistes julgeoleku-uuringutes, mis on samamoodi otsinud tasakaalu rahvusvahelist elu määravate piiritulpade — sõja ja rahu vahel. Üldiselt on julgeolekut peetud nii oluliseks ja tõsiseks teemaks, et selle usaldamine riikide kontrolliva silma alt vabamatele akadeemilistele väljadele on olnud üsna pikatoimelise kuluga protsess. Tähelepanelikkusele kutsuvaks märksõnaks on siin just riigid, kelle kui moodsa maailma suveräänsuse kesksete kandjate vaatepunktist ongi traditsiooniliselt julgeolekutemaatikat käsitletud. Riikide eluline huvitatus oma julgeoleku tagamisest on paljus määranud ka julgeoleku-uuringute jõujooned: nii ongi julgeolekut valdavalt analüüsitud instrumentaalsest praktilise poliitika vaatepunktist ning nähtuse filosoofilisem käsitlus sotsiaalset "inimtingimust" (*human condition*) läbiva joonena on iseloomulik alles viimastele aastakümnetele.

Ehkki olemuslikult seotud mõisted, tähistasid "julgeolek" ja "rahu" külma sõja taustal erinevaid uurimistraditsioone rahvusvaheliste suhete akadeemilisel väljal. Neist esimene oli Lääne kaitsepoliitilise *establishment*'i ning teine selle poliitiliste ja akadeemiliste kriitikute pärusmaa (Wæver 2004). Alles 1980. aastatel hakkasid traditsiooniliselt riigikeskse julgeolekukäsitlusega strateegilised uuringud ning avaramapilgulised rahu-uuringud teineteisele sammhaaval lähenema, nii et praeguseks ei ole nende

mõistete seostamine kindlate koolkondadega enam nii selge. Julgeolek on siiski endiselt rahvusvaheliste suhete üks vaieldavamaid ja poliitiliselt laetumaid kontseptsioone, mille kohta on keeruline anda mingit olemuslikku, neutraalset definitsiooni (vt Gallie 1956). Küsimus julgeolekust on paratamatult ka poliitiline ja normatiivne: kes lõpuks määratleb selle koosluse piirid ja liikmeskonna, mille julgeolekut taotletakse ning vaikimisi analüütiliseks eelduseks võetakse? Ometi pöörasid 1980. aastate lõpuni vaid vähesed teoreetilised vaidlused rahvusvaheliste suhete akadeemilise distsipliini raames "julgeoleku" termini sisule süvendatud tähelepanu. Alljärgnev ekskurss julgeoleku uurimisse rahvusvaheliste suhete raames näitab, kuidas julgeoleku akadeemiline käsitlus on muutunud koos nihetega rahvusvahelises poliitikas, kõigutades nii levinud arusaama selgetest piiridest julgeoleku teooria ja praktika vahel. Julgeoleku mõiste "ratsionaliseerimine" traditsioonilistes akadeemilistes käsitlustes on sellel taustal olnud iseloomulik rahvusvaheliste suhete kui akadeemilise distsipliini geograafilisele ja metodoloogilisele Ameerika-kesksusele, poliitilise nõudluse ning julgeoleku-uurijailt tellitud "muusika" läbipõimitusest rääkimata.

ALGUSES OLI SÕDA. . .

Julgeoleku-uuringud eraldi asetseva teadusliku distsipliinina on võrdlemisi noor nähtus. Ehkki julgeolek maailmapoliitika keskse sõlmküsimusena on olnud rahvusvaheliste suhete teooria leib juba eriala sünnist saadik Esimese maailmasõja järel, sai valdkonna iseseisev julgeoleku-uuringute allharu hoo sisse alles Teise maailmasõja järgses USAs. Varem oli julgeolekuanalüüs olnud ikkagi põhiliselt kutseliste sõjaväelaste pärusmaa ning julgeolekutemaatika teaduslik käsitlus piirdus sõja- ja diplomaatia ajalooga. Külma sõja ajal kujunes Ameerika Ühendriikides välja kitsalt strateegilise orientatsiooniga uurimisväli (*strategic studies*), mille poliitiliseks teljeks oli USA ja Nõukogude Liidu vastasseis ning analüütiliseks keskmeks sellest tingitud praktiline vajadus vaagida üksikasjalikult toimetulekut võimaliku globaalse tuumakonflikti ja laiaulatusliku konventsionaalse sõjaga. Valdkonna omamütoloogias "kuldajaks" nimetatud perioodi strateegilised

uuringud keskendusid vastavalt tuumaheidutuse ja -eskalatsiooni probleemidele (nt Brodie 1946, 1959, 1966; Kahn 1960, 1965; Kissinger 1957; Gray 1979; Jervis 1979; Schelling 1960, 1966; Snyder 1961). Tugeva USA-dominandiga külma sõja aegsete julgeoleku-uuringute raskuspunkt oli seega sõjalise jõu kasutamise ja kontrolli aspektidel; rahvusvaheliste pingete mittesõjalisi allikaid kiputi ignoreerima (Walt 1991).

Tolleaegsed julgeoleku-uuringud olid Ameerika sotsiaalteadus *par excellence* (vt Hoffmann 1977): kannustatud praktilise poliitika vajadustest, toetatud riikliku "tellimuse" poolt, metodoloogiliselt meelestatuselt positivistlikud ning uurimistulemusi sageli konkreetsete poliitikasoovitustena sedastavad. Julgeolek oli määratletud *riikliku julgeolekuna* (national security) ja seepärast riigi asi. Riigi seisukohalt eksistentsiaalsena tajutud globaalse konflikti võimalus tasalülitas pelga "akadeemilise heietamise" julgeolekuteemadel ning strateegiliste uuringute fookus oli sestap rõhutatult militaartemaatika-keskne.[1] Julgeolek oli riikliku tähtsusega küsimus, tuumarelvade kasutuselevõtt julgeoleku uurimisvaldkonna seisukohalt revolutsiooniline sündmus ning julgeoleku-uuringute tegelik akadeemiline autonoomsus sestap küllalt tinglik. Tõusud ja mõõnad strateegilistes uuringutes käisid kaasas külma sõja haripunktide ja pingelõdvenemistega (Walt 1991: 213–217). Kui Esimese maailmasõja õppetunnina panid riigijuhid kõrva taha, et "sõda on liiga oluline ainult kindralitele usaldamiseks", lähtuti varastes julgeoleku-uuringutes sarnasest mõtteloogikast "julgeolek on liiga oluline vaid akadeemikutele usaldamiseks". Nii koonduski suur osa varastest julgeoleku-uuringutest valitsusasutustega lähedalt seotud uurimisinstituutidesse ja ajutrustidesse, nagu näiteks RAND korporatsioon (*Research and Development*) USAs.

Klassikalistes strateegilistes uuringutes suunda näidanud heidutusteooria (*deterrence theory*) lähtus Nõukogude Liidu pideva laienemise soovi endastmõistetavusest, analüüsimata vastava eelduse kujunemislugu ning jättes oma vaatluskeskmest välja riikide käitumist mõjutavad organisatsioonilised, psühholoogilised ja sisepoliitilised tegurid. Hoiatused niisuguse mõtteloogika kalduvuse aadressil sünnitada konfliktide spiraale ning vastavalt ka süvendatum huvi relvastuskontrolli temaatika vastu lähtusid seetõttu pigem klassikalistest akadeemilistest ringkondadest, kes sageli tegutsesid "rahu-uuringute" (*peace research*) nime all. Rahu-uuringud, mis said alguse avaramast poliitikakäsitusest kui on omane traditsioonilistele USA-kesksetele uuringutele, ja mis ajasid võrseid eelkõige Euroopas, kujunesid ühtlasi tänapäevaste kriitiliste julgeolekukäsitluste üheks eelhoovuseks (C.A.S.E. Collective 2006: 446–447).

[1] Julgeoleku-uuringud olid siiski algusest peale valdkondadevahelised, hõlmates poliitikateadlaste kõrval ka majandusanalüütikuid, füüsikuid, sotsiolooge, psühholooge ja matemaatikuidki.

RAHU-UURINGUTEST KRIITILISTE KÄSITLUSTENI

Rahu-uuringute ringkondadest tõusid tõepoolest esimesed kriitilised hääled julgeoleku liialt riigikeskse mõistmise ning analüütilise fikseerimise vastu kontekstiülese "tühja tähistajana" (Wallensteen 1988; Dunn 1991). Riigistatud "julgeoleku" kontseptsioonile eelistati avaramaid "vägivalla" ja "rahu" omi, lähtudes riikliku perspektiivi asemel kosmopoliitsemast analüütiku positsioonist kollektiivse vägivalla põhjuste ning rahuloome võimaluste uurimisel. Norra rahu-uurija Johan Galtung kutsus üles tõlgendama vägivallana kõike, mis takistab inimestel oma võimeid ellu viimast, viidates majanduslike ja poliitiliste struktuuride loodud ahistusele kui "strukturaalsele vägivallale". Vastavalt kasvasid nõudmised ka "rahu" kontseptsioonile, kuivõrd alles strukturaalse vägivalla puudumises nähti "positiivset rahu" (Galtung 1969: 183). Nii laiendasid varased rahu-uuringud julgeoleku mõistet ning külvasid ühtlasi inimkeskse julgeolekukäsitluse seemned (nt Galtung 1982).[2] Julgeoleku uurimisagenda jõulisima

[2] Nn inimjulgeoleku (*human security*) lähenemisviisi järgi ei saa riikide julgeolek olla eesmärgiks omaette, vaid ennekõike vahendiks inimeste julgeoleku tagamisel. Riiklikul julgeolekul (*national security*) puudub selle mõtteloogika seisukohalt analüütiline ja poliitiline kasutusväärtus kontekstis, kus näiteks riigi elanikke tapavad nende oma riigi julgeolekujõud. Inimkeskse julgeolekulähenemise pooldajad on ühtlasi

laienduskava pani ette Briti poliitikateadlane Barry Buzan, kes raamatus *People, States and Fear* (1983) esitas traditsioonilise sõjalise julgeolekusektori kõrval ka julgeoleku poliitilise, majandusliku, ühiskondliku ja ökoloogilise mõõtme.

Külma sõja lõpuga kasvas avalik nõudlus julgeoleku mõiste avardamise järele veelgi. Ühelt poolt muutis Euroopat vahetult ähvardava tuumasõja ohu kahanemine nähtavamaks vahepeal näilises varjusurmas olnud "väikesed sõjad" maailma eri piirkondades. USA ja Nõukogude Liidu üleilmse ideoloogilise vastasseisu äravajumine aitas kaasa julgeolekuprobleemide pingevabamale ning ebaortodokssele analüüsile. Nii hakati julgeolekuuuringuis 1990. aastate alul pöörama rohkem tähelepanu varasemalt vähem olulisena tajutud "pehmetele" ohtudele, etnilistest konfliktidest organiseeritud kuritegevuse, illegaalse immigratsiooni, sotsiaalmajandusliku arengupeetuse, inimõiguste rikkumise, demokraatlike vajakajäämiste, mittetoimivate riigistruktuuride, multilateraalsete institutsioonide vähese tõhususe ning keskkonnaprobleemide julgeolekuliste järelmiteni.

Teisalt lõi kriitilise teooria sisseimbumine rahvusvaheliste suhete distsipliini omakorda võimalused julgeoleku mõiste avaramaks mõtestamiseks. Nii hakati kriitiliste käsitluste (sh feministliku teooria, sotsiaalkonstruktivismi, poststrukturalismi, normatiivse teooria) sissemurdmisega rahvusvaheliste suhete distsipliini 1990. aastatel julgeolekut käsitama sotsiaalse, mitte enam analüütiliselt "eelfikseeritava" objektiivse nähtusena, mida oleks võimalik "puhta mõistuse" abil hoomata. Julgeolekut nähti üha enam teatud ajalis-ruumilises kontekstis loodud sotsiaalse tegeluse tulemusena, tunnistades esimest korda selle dünaamilist, jäigalt fikseerimatut ja seega ka sisuliselt muudetavat olemust. Veenduti, et julgeolekut ei ole võimalik uurida tema loomise ja tõlgenduskeskkonnast äralõigatud staatilise nähtusena, vaid pigem sotsiaalse suhte ja protsessina, sotsiaalselt loodud ja "sisustatud" kontseptsioonina, mille tähendus määratakse konkreetses kontekstis. Niisiis muutus kriitiliste lähenemiste sisse-

kriitilised riikliku julgeolekukäsitluse kalduvuse suhtes eelistada sõjalist sektorit, kuhu sageli suunatakse põhiressursid inimeste esmavajaduste rahuldamise arvelt.

imbudes rahvusvaheliste suhete akadeemilisele väljale viimaks julgeolekki sotsiaalseks kategooriaks. Julgeoleku-uurijate fookus nihkus julgeoleku sotsiaalselt määratletud sisule, julgeolekuohtude diskursiivsele konstrueerimisele ning julgeoleku seoseile kollektiivse identiteedi ja mäletamistraditsioonidega, mis olid varasemais analüüsides tähelepanuta jäänud. Et kollektiivselt tajutud ebaturvalisust ja ohte tõlgendati kultuuriliselt ja sotsiaalselt "toodetuna", hakkasid analüütikud pöörama varasemast rohkem tähelepanu laiemale kultuurilisele kontekstile julgeoleku mõtestamisel ja julgeolekuprobleemide kujunemisloos. Kriitilised julgeolekukäsitlused olid varasematest ka märksa tundlikumad ja teadlikumad analüütikute endi vahetu rolli suhtes julgeolekuprobleemide sotsiaalses "tootmistegevuses", eeldades, et teadlaste käsitlused ja analüüs mõjutavad arusaamu julgeolekust ühiskonnas laiemalt. Nii rõhutavadki kriitilised julgeolekukäsitlused teadlase vastutust demokraatliku kodanikuteadvuse kujundamise ees, mitte enam niivõrd riikliku julgeoleku tagajate pool-etableerunud osana.

KRIITILISTE KOOLKONDADE PARAAD

Rahu-uuringute teedsillutavast osast kriitiliste julgeolekukäsitluste kujunemisel annab tunnistust ühe uuenduslikuma kaasaegse julgeolekukoolkonna sünnikontekst — jutt on Kopenhaageni Rahu-Uuringute Instituudist (*Copenhagen Peace Research Institute* — COPRI), mis kujunes 1990. aastail külma sõja järgse Euroopa ühe värskeima julgeolekukäsitluse koduks.[3] Praeguseks on Kopenhaageni koolkonnana tuntud uurimistraditsioon rahvusvaheliste suhete distsipliini dissidentlikelt äärealadelt peavoolu välja murdnud ning elanud üle instituudi endagi sulgemise 2004. aastal. Kopenhaageni koolkonna julgeolekuanalüütikuil oli võtmeroll julgeoleku mõiste avardamisel külma sõja järgses Euroopas ning julgeoleku ja identiteedi kontseptsioonide läbipõimituse avamisel. Es-

[3] COPRI alla koondunud julgeolekuanalüütikud ei olnud mõistagi oma teoreetilistelt vaadetelt läbini ühtsed; koolkondliku platvormi jõulisim väljajoonistaja ja populariseerija on olnud praegune Kopenhaageni ülikooli rahvusvaheliste suhete professor Ole Wæver.

matähtsaks võib aga pidada nende panust julgeoleku mõtestamisse diskursiivse protsessina, mitte objektiivse seisundina.

Kopenhaageni koolkonna julgeolekustamise/julgeolekutustamise (*securitization/desecuritization*) teooria aluseks on julgeoleku käsitamine kõneaktina. Ohud ja julgeolek ei ole selle lähenemise järgi mitte objektiivselt hinnatav tõsiasi, vaid ohtude intensiivsus ning problemaatilisus määratletakse neid just julgeolekuprobleemidena käsitledes. Teisisõnu: sõnastades mingi küsimuse julgeolekuküsimusena, "kutsutaksegi" see julgeolekuprobleemina ellu. Julgeolek on niisiis enesele viitav diskursiivne praktika, mis saab sotsiaalselt tähenduslikuks alles julgeolekustamise poliitilises protsessis.

Seetõttu soovitavad Kopenhaageni koolkonna analüütikud "objektiivse julgeoleku" sinilinnu püüdmise asemel keskenduda julgeolekustamise protsessidele, mille käigus viiakse teatud teemad neid "julgeolekuküsimuseks" tembeldades välja nn normaalse poliitika raamidest. Millegi kujutamine eksistentsiaalse ohuna võimaldab ühtlasi õigustada erakorralisi poliitikameetmeid — näiteks salastada teatud otsustusprotseduurid, kehtestada erakorralised maksud, kuulutada välja mobilisatsioon või piirata liberaaldemokraatlikus tavaolukorras kehtivaid kodanikuõigusi ja vabadusi. Julgeolekustamise protsessi lahkamine on seega sisult julgeoleku mõiste jõupoliitilise kasutuse analüüs: vaadeldakse, kes ikkagi lõpuks ütleb, mis on ohtlik (ehk kes julgeolekustab); kelle jaoks "ohtlik" on ohtlik; ja millistel tingimustel saadab julgeolekustamist edu ehk tagatakse avalikkuse toetus teatud teemade käsitlemiseks julgeolekuteemadena.

Probleemide teadliku julgeolekuagendasse tõstmise loogilise paralleelprotsessina eristatakse nn julgeolekutustamist, mis kätkeb endas tavapoliitika mängureeglite taastamise võimalust. Paljastades kriitiliselt teatud teemade (nt sisseränne) julgeolekuteemadeks kujunemise loo, võimaldab julgeolekuanalüütikute "julgeolekutustamise vastupraktika" tuua "julgeolekuküsimusteks" tituleeritud probleemid riiklikult salastatud kõrgsfääridest tagasi avalikku poliitilisse väitlusse. Kopenhaageni koolkond tõstatab niisiis jõuliselt julgeoleku normatiivse sisu küsimuse, leides üldiselt, et "rohkem julgeolekut" ei pruugi demokraatliku ühiskonna seisukohalt olla tingimata positiivne ilming (Wæver 1995; Buzan, Wæver, de Wilde 1998).

Traditsioonilise julgeolekumõiste riigi- ja sõjalise sektori keskse eelduste lammutamisele keskendusid ka vahetult kriitilisele ühiskonnateooriale ja Frankfurdi koolkonnale tuginenud kriitilised julgeolekuanalüütikud "suure algustähega" (*Critical Security Studies*), kelle eesmärgiks oli avada julgeoleku-uuringute väli laiematele ühiskonnateoreetilistele väitlustele ning teemadele (Krause, Williams 1997; Krause 1998). Walesi Aberystwythi ülikooli teadlased Richard Wyn Jones ja Ken Booth põrmustasid iseäranis põhjalikult traditsiooniliste realistlike julgeolekukäsitluste sisulist ebarealistlikkust külma sõja järgses rahvusvahelises keskkonnas, kus riigikeksed lahendused ning julgeoleku käsitamine nullsumma-mänguna ei võimaldanud adekvaatselt käsitleda kasvavalt asümmeetrilisi julgeolekuprobleeme. Julgeoleku keskmesse tõsteti riigi asemel hoopis inimeste emantsipatsioon, analüüsiti inimõiguste rikkumist, vähemuste õiguste piiramist, naistevastast vägivalda ja vaesuses elavate rõhutust ja masendust julgeolekuprobleemina (Booth 1991; Wyn Jones 1999, 2001, 2005). Julgeolek lahutati seega normatiivselt võimust ja selle traditsioonilistest kandjatest.

Seevastu Pariisi Poliitikauuringute Instituudist (*Science Po*) võrsunud sotsioloogiline julgeolekukäsitus keskendub just julgeolekuväljal tegutsevate professionaalide sotsiaalse tegevuse ja tehnoloogiate analüüsile. Didier Bigo karismaatilise teadlaseisiku ümber koondunud koolkond toonitab, et "julgeolekupraktikud" — sõjaväelased, politseinikud, sandarmid, immigratsiooniametnikud — ei tegele pelgalt julgeolekuprobleemide haldamise ja menetlemisega, vaid osalevad aktiivselt julgeolekuprobleemide määratlemises julgeolekuprobleemidena. Prantsuse ühiskonnateooriast, iseäranis Michel Foucault' ja Pierre Bourdieu töödest virgutatuna lähtutakse siin eeldusest, et professionaalsed julgeolekuvõrgustikud püüavad monopoliseerida "oma tõde" ohtude ja riskide piiritlemise osas, pannes nii oma teadmiste kaudu maksma oma võimu. Seepärast keskendubki nn Pariisi koolkond (millel on üha kasvav Londoni "esindus") julgeolekuliste mikropraktikatega seotud tegelaste iseotsustusõiguse, tegevusrepertuaari ja tehnoloogiate mõju analüüsile julgeolekuliste "tõerežiimide" keh-

testamisel, käsitledes julgeoleku haldamist kui erilist laadi valitsemistegevust ja -tehnikat (Bigo 2000, 2001, 2002, 2006; Huysmans 2006). Koolkonna analüütilises tulipunktis on julgeoleku tagamise ja vabaduste piiramise olemuslik konflikt sisserände reguleerimise, ühiskondlike rahutuste ohjamise ja terrorismi vastu võitlemise kontekstis ning üldisel sise- ja välisjulgeoleku sfääride sulandumise taustal Euroopas.

USA julgeoleku-uuringute positivistlik-ratsionalistlikule eelhoiakule vaatamata on sealgi viimasel kahel aastakümnel sündinud peavoolust vähem või rohkem hälbivaid uuenduslikke julgeolekukäsitusi. Jõulisemalt on esile tõusnud julgeoleku-uuringuisse sotsiaalse konstruktivismi analüütilise aparaadi toojate hääl, kes on rakendanud Alexander Wendti (1992, 1999) kuulsat maksiimi "anarhia on riikide endi teha" julgeolekuküsimuste analüüsile laiemalt, rõhutades rahvusvaheliste normide, väärtuste, kultuuri ja identiteedi kesksust julgeolekumaastiku kujunemisel. Lähtudes eeldusest, et julgeolekul puudub aegadeülene ja kontekstiväline abstraktne sisu ning tegemist on sügavalt sotsiaalse, subjektide vahelise kokkuleppe käigus sündiva nähtusega, on Ameerika "julgeolekukonstruktivistid" ja "-poststrukturalistid" uurinud näiteks erinevaid julgeolekukultuure (Katzenstein 1996; Lebow 2008); strateegilist kultuuri (Johnston 1998); julgeolekukogukondi (Adler, Barnett 1998), ontoloogilist (ehk identiteedipõhist, mitte niivõrd füüsilist) julgeolekut (Mitzen 2006); rahvuslike huvide konstrueerimist julgeolekupoliitikas (Weldes 1999; Weldes *et al*. 1999); julgeoleku diskursiivset konstrueerimist (Milliken 2001; Hansen 2006); julgeoleku ja riikliku identiteedi vahelisi seoseid (Campbell 1998); sõja ja üleilmastumise puutepunkte (Barkawi 2006); virtuaalseid sõdu ja julgeolekusimulatsioone (Der Derian 2009) ning esitanud ka seni kõige põhjalikuma kriitika seniste julgeoleku-uuringute kontseptuaalsete aluste ning vaikimisi poliitiliste eelduste läänekesksuse kohta (Barkawi, Laffey 2006; Doty 1996).[4]

[4]Huvitav ja traditsiooniliste käsitlustega võrreldes sügavalt mitteortodoksne on olnud ka feministliku lähenemise esindajate panus kaasaegsete julgeoleku-uuringute rikastamisse nii siin- kui sealpool Atlandit. Feministlikud julgeolekukäsitlused on lahanud kriitiliselt näiteks strateegilisi diskursusi läbivat maskuliinsust (Cohn 1987; Hansen 2000); naiste

KOKKUVÕTTEKS

Külma sõja järel on "julgeoleku" mõistet laiendatud kõikvõimalikes suundades: nii riiklikult tasandilt allapoole, et hõlmata *inimjulgeoleku* eri mõõtmeid, kui ka ülespoole, et võimaldada paremini analüüsida riigipiirideüleseid üleilmseid julgeolekuprobleeme. Julgeoleku kontseptuaalne avardamine on toimunud ka horisontaalselt — ja nii puudutavadki tänapäevased käsitlused julgeoleku sõjalise mõõtme kõrval ka selle poliitilisi, majanduslikke, sotsiaalseid, keskkonnaalaseid ning virtuaalseid ilminguid (vt Smith 2005). Mõistagi on julgeolekumõiste niisugune süvalaiendamine kohanud ka tulist vastuseisu, iseäranis traditsioonilisemate strateegiliste uuringute ringkondadest, kes on kontseptsiooni ning ühtlasi julgeoleku-uuringute välja avardamise katseis kartnud kaotsi minevat mõiste analüütilise kasutusväärtuse.

Julgeoleku akadeemilise uurimisvälja avanemine ja demokratiseerumine on iseenesest siiski tervitatav areng. Peaks ju ideaalis teoreetiline mõtisklemine julgeolekumõiste erinevate tähenduste ja kontseptuaalsete piiride üle kutsuma ka julgeoleku praktiseerijaid olema omaenda töö "produkti" suhtes järelemõtlikum ning vastutustundlikum.

Kirjandus

A d l e r , Emanuel, Michael B a r n e t t (eds.) 1998. *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press

B a r k a w i , Tarak 2006. *Globalization and War*. Lanham: Rowman & Littlefield

B a r k a w i , Tarak, Mark L a f f e y 2006. The postcolonial moment in security studies. — *Review of International Studies*, Vol. 32, No. 2, pp. 329–352

B i g o , Didier 2000. When two become one: Internal and external securitisations in Europe. — Morten Kelstrup, Michael C. Williams (eds.). *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community.* London: Routledge, pp. 171–205

kohta rahvusvahelisel julgeolekuväljal (Enloe 1989; Hansen 2001) ning sõdade ja vägivalla soopõhiseid järelmeid (Elshtain 1987; Tickner 1992; Jabri 1996; Sjoberg 2006).

Bigo, Didier 2001. The Möbius Ribbon of internal and external security. — Mathias Albert, David Jacobson, Yosef Lapid (eds.). *Identity, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory.* Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, pp. 91–116

Bigo, Didier 2002. Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. — *Alternatives*, Vol. 27, No. 1, pp. 63–92

Bigo, Didier 2006. Globalized (in)Security: The field and the banopticon. — Didier Bigo, Anastassia Tsoukala (eds.). *Illiberal Practices in Liberal Regimes*. Paris: L'Harmattan, pp. 5–49

Booth, Ken 1991. Security and emancipation. — *Review of International Studies*, Vol. 17, No. 4, pp. 313–326

Brodie, Bernard 1946. *The Absolute Weapon*. New York: Harcourt, Brace

Brodie, Bernard 1959. *Strategy in the Missile Age*. Princeton, NJ: Princeton University Press

Brodie, Bernard 1966. *Escalation and the Nuclear Option*. Princeton, NJ: Princeton University Press

Buzan, Barry 1983. *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: Wheatsheaf

Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap de Wilde 1998. *Security: A New Framework for Analysis.* Boulder, CO: Lynne Rienner

Campbell, David 1998. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester: Manchester University Press

C.A.S.E. Collective 2006. Critical approaches to security in Europe: A networked manifesto. — *Security Dialogue*, Vol. 37, No. 4, pp. 443–487

Cohn, Carol 1987. Sex and death in the rational world of defense intellectuals. — *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 14, No. 4, pp. 687–718

Der Derian, James 2009. *Critical Practices in International Theory: Selected Essays*. London—New York: Routledge

Doty, Roxane L. 1996. *Imperial Encounters: The Politics of Representation in North-South Relations*. Minneapolis—London: University of Minnesota Press

Dunn, David J. 1991. Peace research versus strategic studies. — Ken Booth (ed.). *New Thinking About Strategy and International Security.* London: Harper Collins Academic, pp. 56–72

Elshtain, Jean B. 1987. *Women and War.* New York: Basic

Enloe, Cynthia 1989. *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Relations.* London: Pandora

Gallie, Walter B. 1956. Essentially contested concepts. — *Proceedings of the Aristotelian Society*, Vol. 56, pp. 167–198

Galtung, Johan 1969. Violence, peace, and peace research. — *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, pp. 167–191

Galtung, Johan 1982. *Environment, Development and Military Activity: Towards Alternative Security Doctrines*. Oslo: Universitetsforslaget

Gray, Colin S. 1979. Nuclear strategy: The case for a theory of victory. — *International Security*, Vol. 4, No. 1, pp. 54–87

Hansen, Lene 2000. The Little Mermaid's silent security dilemma and the absence of gender in the Copenhagen School. — *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 29, No. 2, pp. 285–306

Hansen, Lene 2001. Gender, nation, rape: Bosnia and the construction of security. — *International Feminist Journal of Politics*, Vol. 3, No. 1, pp. 55–75

Hansen, Lene 2006. *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War.* London—New York: Routledge

Hoffmann, Stanley 1977. An American social science: International relations. — *Daedalus*, Vol. 106, No. 3, pp. 41–60

Huysmans, Jef 2006. *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU.* London: Routledge

Jabri, Vivienne 1996. *Discourses on Violence: Conflict Analysis Reconsidered.* Manchester: Manchester University Press

Jervis, Robert 1979. Deterrence theory revisited. — *World Politics*, Vol. 31, No. 2, pp. 289–324

Johnston, Alastair I. 1998. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, NJ: Princeton University Press

Kahn, Herman 1960. *On Thermonuclear War*. Princeton, NJ: Princeton University Press

Kahn, Herman 1965. *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. New York: Praeger

Katzenstein, Peter J. (ed.). 1996. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics.* New York: Columbia University Press

Kissinger, Henry 1957. *Nuclear Weapons and Foreign Policy*. New York: Harper and Row

Krause, Keith 1998. Critical theory and security studies: The research programme of "Critical security studies". — *Cooperation and Conflict*, Vol. 33, No. 3, pp. 298–333

Krause, Keith, Michael C. Williams (eds.). 1997. *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. London: UCL Press

Lebow, Richard N. 2008. *A Cultural Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press

Milliken, Jennifer 2001. *The Social Construction of the Korean War: Conflict and Its Possibilities*. Manchester—New York: Manchester University Press

Mitzen, Jennifer 2006. Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. — *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 3, pp. 341–370

Schelling, Thomas C. 1960. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Schelling, Thomas C. 1966. *Arms and Influence*. New Haven, CT: Yale University Press

Sjoberg, Laura 2006. *Gender, Justice, and the Wars in Iraq: A Feminist Reformulation of Just War Theory.* New York: Lexington

Smith, Steve 2005. The contested concept of security. — Ken Booth (ed.). *Critical Security Studies and World Politics*. Boulder, CO.—London: Lynne Rienner, pp. 27–62

Snyder, Glenn H. 1961. *Deterrence or Defense*. Princeton, NJ: Princeton University Press

Tickner, Ann 1992. *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security.* New York: Columbia University Press

Wæver, Ole 1995. Securitization and desecuritization. — Ronnie D. Lipschutz (ed.). *On Security.* New York: Columbia University Press, pp. 46–86

Wæver, Ole 2004. Peace and security: Two concepts and their relationship. — Stefano Guzzini, Dietrich Jung (eds.). *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*. London: Routledge, pp. 53–65

Wallensteen, Peter 1988. The origins of peace research. — Peter Wallensteen (ed.). *Peace Research: Achievements and Challenges.* London: Westview, pp. 7–29

Walt, Stephen M. 1991. The renaissance of security studies. — *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, pp. 211–239

Weldes, Jutta 1999. *Constructing National Interests: The United States and the Cuban Missile Crisis*. Minneapolis—London: University of Minnesota Press

Weldes, Jutta, Mark Laffey, Hugh Gusterson, Raymond Duvall (eds.). 1999. *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Wendt, Alexander 1992. Anarchy is what states make of it. — *International Organization*, Vol. 46, No. 2, pp. 391–425

Wendt, Alexander 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press

Wyn Jones, Richard 1999. *Security, Strategy, and Critical Theory.* London: Lynne Rienner

Wyn Jones, Richard 2001. *Critical Theory and World Politics.* Boulder, CO: Lynne Rienner

Wyn Jones, Richard 2005. On emancipation: Necessity, capacity and concrete utopias. — Ken Booth (ed.). *Critical Security Studies and World Politics.* London: Lynne Rienner, pp. 215–235

MARIA MÄLKSOO (sünd. 1979) on kaitsnud bakalaureusekraadi Tartu ülikoolis sotsioloogia erialal 2002; omandanud magistrikraadi rahvusvaheliste suhete alal Cambridge'i ülikooli Rahvusvaheliste Uuringute Keskuses 2003, doktorikraadi samas 2008. Töötanud kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna peaspetsialistina 2003–2004, Cambridge'i ülikooli Rahvusvaheliste Uuringute Keskuse Marie Curie noorteadlasena 2004–2007, a-st 2007 Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse teadur ja Tartu ülikooli erakorraline lektor. *Akadeemias* on temalt ilmunud artikkel "Eesti välispoliitika tegijate NATO-diskursus 1998–2001" (2002, nr 11, lk 2251–2279).